

AERI DE MONTSERRAT

90
ANYS

DAVID BLASCO PLANESAS
HÉCTOR GARCÍA COLLADO
ANTONI PUIGBÒ GELADA

A tots els usuaris i usuàries de l’Aeri,
i a tots els treballadors i treballadores
que n’han tingut i en tenen cura durant
aquests 90 anys.

A la senyora Antonia Sala de Rialp,
vídua de Soler de Murillo (1933-2017).

AERI DE MONTSERRAT. 90 ANYS

Primera edició: maig del 2021

© del text:
David Blasco Planesas
Héctor García Collado

© de la selecció de documents:
David Blasco Planesas

© de les fotografies:
Vegeu les referències

© d’aquesta edició:
Editorial Efadós
Funicular Aeri de Montserrat, SA

EDITORIAL EFADÓS
Carrer d’Edison, 3 · Nau A
Pol. Ind. les Torrenteres
08754 El Papiol (Barcelona)
Telèfon 936 731 212
efados@efados.cat
www.efados.cat

FUNICULAR AERI DE MONTSERRAT, SA
Ctra. C-55, km 11,5
08691 Monistrol de Montserrat
Barcelona
Telèfon 938 350 005
www.aeridemontserrat.com
info@aeridemontserrat.com

Amb la col·laboració de:
Monestir de Montserrat
Patronat de la Muntanya de Montserrat
Biblioteca de l’Abadia de Montserrat

Disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Coordinació editorial:
Isabel Grabulosa

Assessorament lingüístic:
Jordi Jové i Gestí

Fotografia de la coberta:
Josep Morell / Col·lecció David Blasco

Acrònims i reduccions:
ACBG: Arxiu Comarcal del Bages
AFCEC: Arxiu fotogràfic de la Unió Excursionista
de Catalunya
AFUES: Arxiu fotogràfic del Centre Excursionista
de Sabadell
AHMOM: Arxiu Històric Municipal d’Olesa de
Montserrat
ANC: Arxiu Nacional de Catalunya
Arxiu FAMSA: Arxiu propi de Funicular Aeri de
Montserrat, SA
FGC: Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya

ISBN: 978-84-18243-11-0
Dipòsit legal: B-18370-2020
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o trans-
formació d’aquesta obra només pot ser realitzada amb l’autorització
dels seus titulars, salvant l’excepció prevista per la llei. Si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d’aquesta obra, dirigiu-vos a
CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics). www.cedro.org.

ÍNDEX

Pròleg. Aeri. 90 anys	7
Oferir l’emoció	11
Introducció. Peregrinació i devoció.....	13
1. Antecedents de l’Aeri	21
2. Construcció de l’Aeri.....	35
3. Característiques de l’Aeri	55
4. Dels primers anys a la Guerra Civil	61
5. Promocionant l’Aeri (1930-1935)	95
6. De la postguerra als nostres dies	105
7. El valor humà de l’Aeri	129
8. 90 anys. L’Aeri d’avui	147

PRÒLEG

AERI. 90 ANYS

Aeri de Montserrat

Montserrat és el destí de molts camins. La frase *Urbs Jerusalem Beata, Dicta pacis visio* ('ciutat santa de Jerusalem, anomenada visió de pau'), ben visible a la façana del monestir, acull tots els pelegrins i visitants i recorda que, com la ciutat santa de Jerusalem, també Montserrat crida tots els pobles, tribus i llengües a venir a trobar-se amb Déu. Les tres grans essències de Montserrat conviden a aquest encontre personal amb un mateix, amb els altres, amb l'Esperit. Hi convida la muntanya amb la seva bellesa única. Hi convida el monestir, presència mil·lenària dels monjos que en la pregària es troben amb els pelegrins. Hi convida el santuari, el nucli del qual és la presència de la imatge de la Mare de Déu, la Moreneta.

Aquest destí dona importància al camí que hi porta. El llibre que teniu a les mans parla dels camins que han ajudat tantes persones a arribar a Montserrat, a fer-hi l'experiència del pelegrí, aquell qui des de casa passa pels camps, per les carreteres, per les vies i pels cables, per finalment arribar-hi i adonar-se que l'apropament ha estat ja una bona part de l'experiència.

Durant noranta anys he acompanyat el tram final d'aquest camí de molts milers de viatjants. És el tram més emocionant. Aquell en el qual el cor bateja perquè sap proper el destí, perquè el veu allà dalt, perquè l'olora, perquè el sent. Ho sé perquè n'he estat testimoni. Perquè les parets de les meves cistelles ho han escoltat. Perquè els meus estimats treballadors, que són la part més preciosa del que jo soc, s'ho han explicat els uns als altres. Recordo generacions diverses de monjos. Puc recordar aquells grups d'escoltes, de l'esplai, de la parròquia, de trobades que arribaven el dissabte i pujaven amb la il·lusió d'un cap de setmana montserratí. També els recordo baixant i esperant aquell tren que passava cada dues hores i que no arribava mai. Puc recordar també aquelles senyores que venien a posar-se al dia amb la Moreneta, a encarregar misses, a recordar els estimats vius i morts. O aquells solitaris que anaven a fer alguna experiència al monestir o a les ermites, i els escaladors en el viatge de primera hora, i els nens amb les seves famílies; i és que durant quasi cinquanta anys vaig ser l'únic enllaç entre el monestir i el tren!

.....

Vista del santuari des del camí de la Santa Cova, en una imatge feta al voltant de 1925, quan encara no s'havia construït l'Aeri. Des d'on es va fer aquesta imatge, destaquen els tres cossos d'edificis d'èpoques diferents; el de l'esquerra està destinat a la mongia, construïda al segle XVIII; el central és la basílica, del segle XVI, amb el seu absis i absidioles del segle XIX, i el de la dreta és l'edifici de l'escolania, també del segle XIX, i ampliat al segle XX. Autor desconegut / Col·lecció David Blasco.

Haver portat tanta gent a tal destí i haver acompanyat tal viatge m'omplen de goig per aquests noranta anys i també de responsabilitat pel present i pel futur.

Responsabilitat per la seguretat. Els meus mecanismes tenen la solidesa de les coses d'abans, pensades per durar. Els mimen i els controlen constantment. La prudència serà sempre la virtut que haurà de regir la presa de decisions quan es tracta de seguretat. Quantes vegades he salvat la connexió entre Montserrat i el món en moments d'esllavissades, d'incendis, d'aiguats...; perquè, a mi, fora del vent, no em para ningú.

Responsabilitat amb l'entorn. Ja en la meua joventut, quan ningú no parlava d'ecologisme ni de medi ambient, jo era un mitjà de transport net, amb poc consum d'energia, i ho continuaré essent, perquè la comunió amb la muntanya i la natura per la qual transito cada dia m'hi obliguen. L'austeritat és una virtut que, com que no malbarata recursos, ens fa més conscients del límit de la nostra terra.

Responsabilitat perquè cada dia, més i millor, els visitants i els pelegrins comencin a l'Aeri, amb mi, l'experiència de la seva estada a Montserrat. Estic segur que això serà possible perquè els meus treballadors m'estimen molt i estimen molt la gent. Una estimació que es fa concreta en l'acolliment, anomenat antigament el zel per la humanitat i que és la primera virtut que voldríem practicar, sabent que és la que compartim millor amb el santuari i el monestir de Mont-

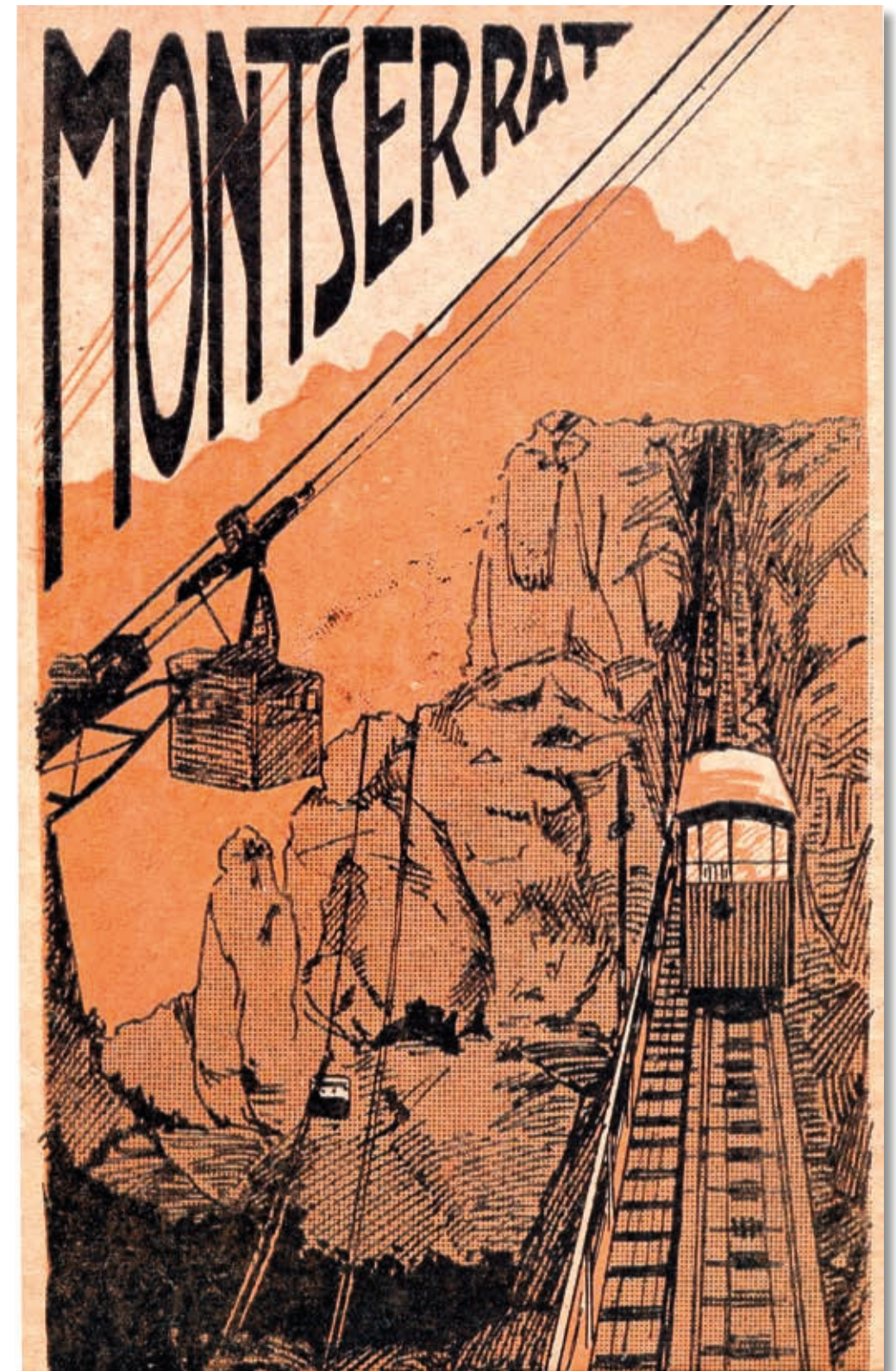
serrat. Un acolliment practicat amb generositat, humilitat i respecte, ben conscient que el visitant té sempre una pietat personal que és el cor de la seva experiència.

Responsabilitat social perquè en aquests darrers anys tot allò que econòmicament genero serveix per sostenir Montserrat, i la seva missió serveix per ajudar menjadors socials, entitats que treballen amb els més necessitats, amb Càritas, amb Creu Roja. Quin goig que al final pugui pensar que la bondat de l'experiència que ofereixo s'estengui tan enllà.

Aquest llibre recull moltes curiositats i especialment moltes imatges d'aquests noranta anys. Darrere de les fotografies, darrere de les històries i els testimonis personals presentats, hi podreu escoltar els ressons d'això que us acabo d'explicar. Són només una petitíssima mostra de tot el que ha passat a l'Aeri. Amb tot, és el primer recull i la primera història que han escrit sobre mi, l'Aeri de Montserrat, i n'estic humilment orgullós.

La primera intenció, i més important, per a tots els qui llegireu o fullejareu aquestes pàgines és que revisqueu la vostra pròpia experiència i us animeu a repetir-la, i si encara no l'haguéssiu tinguda, us decidiu a acostar-vos-hi per fer amb mi aquesta darrera part del viatge a Montserrat, un lloc on tot pren una intensitat especial que us animo a viure. Jo us estic esperant perquè pugeu a la cistella, escolteu el "cabinier" dient: "Viatge!" i us comenceu a enfilat, cable tractor amunt, cap a la muntanya.

Original composició feta a partir d'unes imatges que representen l'Aeri del riu, l'Aeri de Sant Jeroni i el funicular de Sant Joan, inclosa en unes cobertes d'un bloc de deu postals de Montserrat, fetes per Lucien Roisin al voltant de 1943. Autor desconegut / Col·lecció David Blasco.

OFERIR L'EMOCIÓ

Héctor García

Escribo aquest article mentre contemplo la imatge que l'encapçala i recordo algunes de les expressions en les cares dels nostres clients. Quan vaig arribar a l'empresa, fa tot just dos anys, em van explicar “els grans” que l'Aeri de Montserrat era molt més que un mitjà de transport, que era una experiència única. Però per entendre en tota l'amplitud aquesta experiència, cal viure-la, i en el meu cas, més d'una vegada (soc un afortunat!).

Així que, durant aquests dos anys, vaig decidir pujar i baixar almenys una vegada al dia amb el telefèric: mirar per la finestra, buscar animalons, trobar antics camins, escoltar la muntanya, conversar amb els visitants, amb els companys... és summament interessant perquè en el moment més inesperat t'apareixen idees per al negoci, noves línies per al pla estratègic, aspectes a millorar, a potenciar... I tot, contemplant.

Una cosa veritablement única era observar les cares dels clients amb els quals viatjava en la cabina de l'Aeri, des del nen fins a l'ancià. L'expressió superficial era la sorpresa, l'alegria, la impressió de volar... i, a vegades, una suma de tot plegat. Alguns d'ells somreien, uns altres

miraven fixament un punt en silenci, et preguntaven curiositats, feien fotografies... Molts d'ells coneixien Montserrat, però no l'experiència de pujar i baixar amb l'Aeri.

Però, més enllà de l'expressió externa, es troba la interna; aquella que evoca l'emoció en la persona de tots els estímuls que en tan sols cinc minuts som capaços de percebre amb els nostres sentits. Amb l'Aeri podem endinsar-nos, a través d'una artèria principal, a Montserrat, un lloc sens dubte especial i màgic. Observar pedres i formes curioses, animals, naturalesa viva que creix en tots els racons, el curs de l'aigua als torrents, el vent que passa a través de les finestres de la cabina, els raigs de sol, els antics camins i bancals, les cabanyes de pedra seca..., i tot això, suspesos en l'aire, com poques vegades abans havíem fet.

L'emoció de viure Montserrat en tot el seu espectre és una cosa que, des de l'Aeri de Montserrat, oferim des de fa més de noranta anys. I crec fermament que, encara que tan sols siguin cinc minuts, es pot recollir molt de benestar d'aquestes emocions.

I ho continuarem oferint, així de natural, com sempre.

Des de la cabina de l'Aeri es pot contemplar la immensitat de Montserrat en tots els seus aspectes, endinsant-se al bell mig del torrent de Santa Maria, des del riu Llobregat i fins al monestir.

Héctor García / Arxiu FAMSA

INTRODUCCIÓ

PEREGRINACIÓ I DEVOCIÓ

Les persones sempre s'han sentit atretes per la muntanya de Montserrat. Les peculiars formes dels seus cims, modelats a base de mil·lennis d'erosió, han fet d'aquesta una muntanya única. Sabem que va ser habitada ja en temps del Neolític a la banda de Collbató per les coves Freda i Gran, i de la part de l'antic monestir de Santa Cecília, en l'anomenada "Cova Gran", on es van trobar fragments de ceràmica, sagetes, ganivets de sílex, destrals de pedra, punxons i ossos d'animals i d'humans. Fent un salt en el temps, ens trobem al segle IX, amb la primera referència documental de Montserrat: el 20 d'abril de l'any 888, el comte Guifré oferí al monestir de Ripoll, entre diversos objectes preciosos, el seu fill Radulf perquè servís Déu durant tota la seva vida. En aquest document, s'esmenta les propietats regalades al cenobi ripollenc, entre les quals es parla de "les esglésies de Montserrat, les que estan a dalt i les de baix, amb el seu territori". Uns anys després, en un document del 933, el comte Sunyer va fer donació a favor del mateix monestir de les quatre esglésies montserratines: Santa Maria i Sant Iscle, a la part alta de

la muntanya, i Sant Pere i Sant Martí, a la part baixa. Aquestes esglésies, segurament anteriors al segle X, devien estar construïdes i ocupades per uns ermitans uns anys enrere, abans de la vinguda dels monjos ripollencs.

El 1025, per disposició de l'abat Oliba, un grup de monjos benedictins procedents del monestir de Ripoll s'establiren a l'església de Santa Maria de Montserrat, i es va crear així un petit monestir. Dos anys després, en un document del 3 d'abril de 1027, es fa la donació d'una vinya "a la casa del cenobi de Santa Maria, que es troba a Montserrat", i el 1036 una dama de nom Ingilberta, en el seu testament, ofereix "un parell de bous per a les obres de Santa Maria de Montserrat"; amb aquesta notícia, hom dedueix que la primitiva església s'estava ampliant. El 14 d'abril de 1093, Hug i la seva esposa, Ledgarda, van donar al monestir de Montserrat un molí, terres i l'església de Sant Jaume de Pallerols, situada al terme del castell del Montlleó. Es té constància, per una escriptura de l'any 1102, que la comunitat montserratina estava formada per sis monjos, amb el prior Gervasi, tot i que se sospita que

Detall d'una xilografia de la Mare de Déu de Montserrat, estampada als tallers del mestre Joan Rosembach (c. 1524). A la dreta de la imatge, es pot distingir el camí de Collbató, que era el més utilitzat pels romeus i pelegrins per ascendir a la Santa Muntanya; alguns d'ells, per penitència, pugen de quatre grapes i d'altres, més impossibilitats, s'ajuden d'unes croses per poder arribar al santuari. A la dreta, hi ha representada la Mare de Déu, amb el Fill serrant les muntanyes. Biblioteca Abadia de Montserrat.

algun altre membre de la comunitat es trobava en alguna de les cases dependents que posseïa Montserrat. El 1151, ja consta l'organització de la petita comunitat: hi havia el prior, un monjo sagristà i un altre d'encarregat de les obres. Aquests càrrecs ja demostren que s'anaven incrementant les anades de pelegrins a aquest lloc de devoció. N'és una prova un còdex del segle XII, on es comenta la "multitudo populi" que envaïa el santuari. Significativament importants són unes dades conservades fins avui dia: la primera és de l'any 1176, amb la qual es té constància a dia d'avui de l'ofrena de la primera llàntia que havia de cremar a l'altar de Santa Maria, i que ho havia de fer durant tota la Quaresma i fins a Pasqua; la segona és del 16 de juny de 1181, a través de la qual se sap que Berenguer de Rocafort i la seva esposa, Beatriu, feren penjar una llàntia en acció de gràcies pel guariment de la seva filla Berenguera; la tercera, del 5 d'octubre de 1192, és l'ofrena d'una llàntia perpètua. Així, en els anys venidors la devoció a Montserrat va augmentant. S'ha deduït que el motiu d'aquestes ofrenes és la Mare de Déu de Montserrat, ja que en aquella època ja n'existia la bella talla romànica que encara avui dia venerem. Segons els experts, la talla data d'aquesta època, de finals del segle XII. Aquesta devoció s'escampà en pocs anys arreu d'Europa. De fet, el 20 de juliol de 1218, el rei Jaume I va atorgar un privilegi d'immunitat als pelegrins que s'adreçaven a Montserrat. El 23 de juliol de 1223 es creà la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat; el devot montserratí que feia una almoïna al monestir entrava a formar part de la germanor de pregàries i de sufragis que generalment feien els monjos i els pelegrins que es trobaven a l'església, tot encomanant-se els uns i els altres, units per la devoció a la Mare de Déu. També es feren famoses les vetlles que els pelegrins feien a l'altar de la Mare de Déu; pobres o nobles, sense cap distinció, es postraven

davant la Santa Imatge tota la nit per implorar la seva misericòrdia –recordem, encara que s'esdevingués uns segles més tard, la vetlla que va fer sant Ignasi de Loiola. De fet, en un còdex del segle XIV hi ha una xifra relativa als pelegrins que pregaven a dins l'església a mitjanit d'un dia feiner, on es diu que eren "centum et amplius", més d'un centenar. En aquesta època també s'estipulà que els pelegrins havien d'estar-se al santuari un màxim de tres dies, per poder tenir allotjament i menjar per a tothom.

Una mostra gràfica significativa és la imatge realitzada a principis del segle XV que hi ha al famós *Llibre Vermell*, on hi ha representada amb tota probabilitat la Mare de Déu de Montserrat, envoltada d'uns pelegrins que venen a venerar-la. Del mateix *Llibre Vermell* en podem extreure el següent text escrit amb devoció: "Los nostres uylls poden veurer e contemplar com aquesta devota cambra de madona sancta maria es situada e posada en loch fort desert e fort alt e ha les intrades fort aspres e preiylloses, don cove que los pelegrins quiych venen ne passen affanys peiyls e trabaylls e gran africtio e en special molts e moltes qui venen descalces e alguns de ionoyllons ab llurs presentaylles al coll axí matex alguns ab los dogals al coll qui eren sentenciats a peniar e asser enforcats e reclaman la verge maria de muntserrat qui son estats miraculosament deslliurats [...]"

La devoció també anà de la mà dels ermitans que hi havia a Montserrat. Repartits per la muntanya, i en nombre de dotze ermites, els pelegrins podien rebre objectes devots que els mateixos ermitans confeccionaven. Són conegudes les creus de boix, que actualment es troben en col·leccions privades i diversos museus europeus. També confeccionaven rosaris: el 1421, la reina Maria de Castella visità Montserrat i els ermitans, als quals adquirí "fils de paternoster de boix" (rosaris) i "medalles d'estany o plom amb l'empremta de Sancta Maria".

.....

Alexandre de Laborde, quan visità Montserrat, quedà impressionat contemplant aquesta escena: una dama fa la prometença d'anar de genolls des de l'entrada del santuari fins a l'altar major de l'església. Veient que defalleix, uns monjos la socorren i li commuten aquesta penitència per altres, com pregàries i oracions. Tant l'impactà, que Laborde la volgué incloure al seu llibre *Voyage Pittoresque et Historique en Espagne*, imprès el 1806. Detall de la planxa XX. Dibuix de Jacques Moulinier. Gravador, Louis Garreau. Col·lecció David Blasco.